

Eszterházy Károly Egyetem
Pedagógiai Kar
Neveléstudományi Doktori Iskola

A FELSŐOKTATÁSI HALLGATÓK FLOW
ÉLMÉNYEINEK VIZSGÁLATA

Habilitációs értekezés tézise

Dr. Dominek Dalma Lilla

2024

Tartalomjegyzék

1	A habilitációs értekezés témája.....	3
1.1	Célja.....	5
2	Kutatási hipotézisek.....	5
3	Kutatási módszerek.....	5
3.1	Alkalmazott kutatási módszerek	7
3.1.1	Kérdőíves adatgyűjtés	7
3.1.2	Kvantitatív adatfeldolgozás	7
3.1.3	Kulcsszavas értékelések begyűjtése két tantárgy esetében.....	7
3.1.4	Kvalitatív adatfeldolgozás	7
3.1.5	Szakirodalmi áttekintés	8
3.2	A vizsgálati csoport.....	9
4	A habilitációs értekezés eredményei.....	9
5	Tézishez felhasznált szakirodalom	12
6	A szerző témához kapcsolódó publikációi.....	13

1 A habilitációs értekezés témája

A habilitációs értekezésben bemutatom a fokozatszerzés óta eltelt kutatásom fontosságát, többek közt a flow oktatásmódszertan használata során fejlesztendő kreativitást és annak lehetséges beépítését a felsőoktatásba. Fontosnak tartom a Flow vizsgálatát, hisz az oktatásban a csoport szinkronicitása és annak együttes használata az élményszerzésben és a kreativitás fokozásában fontos ahhoz, hogy a munkaerőpiacra kikerülő hallgatók tisztában legyenek a teljesítményük magasabb szintre emelésével és annak fenntartásával. Csoportban dolgozni azt jelenti, hogy közösen kell a célokat elérni és együttesen dolgozni, ez pedig csak kreativitással érhető el. Kimutatható, hogy ha egy valaki kreatív a csoportban, az áttérjed a többi tagra is. Teljesen új flow alapú kreatív oktatásmódszertanra van azonban szükség, amely egy új digitális technológiai korban is megvalósítható. Izgalmas területnek tekinthetem a kreativitás bevezetését vagy visszaépítését az oktatásba a fentiek tekintetében.

A többi európai országhoz képest kiemelendő, hogy a magyar rendkívül kreatív népnek mondható, de ez a kreativitás nem általános a népesség tekintetében. Az oktatás az általános műveltségre az intellektualitás emelésére összpontosít, ezzel azonban a kreativitást megöli. A tanórákon az a fontos, hogy a hallgatók ne kérdezzenek, adják vissza a tanár által leadott anyagot akár szó szerint, akár tartalmi szinten, de nem tehet hozzá újat, nem egészítheti ki és nem gondolkodhat rajta. Ahhoz azonban hogy tudástranszfer legyen és elmélyülhessen a hallgató, mindenképpen használni kell a flowt a

gyűjtőpontnak és az összpontosítás képességnek magas szinten kell állnia.

A kreatív szemléletmód hasznossága, a különféle problémamegoldó módszerek használata, a működőképes ötletek megalkotása és megvalósítása az egyik lényeges terület a kreativitás során. Ha nem ismerjük fel saját autonómiánkat és önkifejezési lehetőségeinket, akkor a kreativitásunk elveszett. Ha az oktatás képes felébreszteni a „gyermeki kíváncsiságot” akkor önmotiváltan, bátran, szabadon értelmezve, többféle önkifejezési formát ötvözve be tudja csatornázni a belső hajtóerejét, a hallgató meg tudja valósítani az ötleteit, meg tudja élni és használni tudja a másként gondolkodás képességét, a kreativitását. A legfontosabb az, hogy a hallgató merjen új gondolkodási útvonalakon elindulni, vállalni az innovatív ötleteit, merítsen másokból és inspiráljon másokat. Rugalmasan tudjon alkalmazkodni a bizonytalan helyzetekhez és legyenek eszközei ahhoz, hogy átlásson komplex problémákat. Álljon készen a 21. század kihívásaira.

A kutatásból kiderült, hogy a mostani felsőoktatásban tanulók nem rendelkeznek kreatív megoldásokkal, nem keresnek önálló utakat és a problémáknál elakadnak. Emiatt a jövő kihívásának egyik feladat, hogy a kreatív szemléletmód fejlesztéséhez kreatív módszertannal, problémamegoldó technikákkal, hazai és nemzetközi jó gyakorlatokkal felépített kreatív flow típusú oktatásmódszertant fejlesszünk ki, mely kialakítja a saját kreatív működési módot.

1.1 Célja

Az értekezés célja, hogy a kutatási tapasztalatokra alapozva javaslatot tegyen, merre érdemes az oktatásnak fejlődnie, milyen elemek szükségesek ahhoz, hogy a hallgatók élményekkel távozzanak a tanóráról, és ezáltal a kreativitásuk emelkedjen.

2 Kutatási hipotézisek

1.H: A felsőoktatási intézmények a flow alapú pedagógiai modell alapján kialakított tanórai vázlat szerint képesek élményt nyújtani a felsőoktatásban tanulóknak.

2.H: A kreativitás tanórai alkalmazásával konstruktív tanulói környezet hozható létre, ami egy „olyan hely, ahol a tanulók együtt dolgozhatnak és segíthetik egymást, változatos eszközöket és információs forrásokat használva a tanulási célok elérésére és a problémamegoldó tevékenységekhez” (Wilson, 1995. 27.o).

3 Kutatási módszerek

Az alkalmazott kutatásunkban a tanóra élményszintjét igyekeztem vizsgálni. Az „élményszint” mérésére legalkalmasabbnak egy saját kérdőív elkészítését ítélt meg. A flow-mérést a magyar származású Csíkszentmihályi Mihály, a Chicagói Egyetem néhai pszichológia professzora dolgozta ki, és ezt a mérést Magyarországon eddig csak néhányan alkalmazták az élmény-fok mérésére (Oláh, 1999. 6.7.sz.). Az „optimális elsajátítási szituáció” leírásához (Józsa-Székely, 2004. 339-362), valamint az adaptivitást központi kategóriaként használó konstruktív módszer hatékonyságának méréséhez nehezen találtunk volna ennél kézenfekvőbb, adekvátabb

és megbízhatóbb mérési eljárást alapul venni azzal, hogy a tanulási flow mérésére tegyük alkalmassá. Csíkszentmihályi szerint, ha azokra a „kvázi” élményekre építünk, amelyek az életben is jól működtethető stratégiákként jelennek meg a személyiségben, ezeknek a segítségével érhetünk el megértésbeli változásokat (Csíkszentmihályi, 2001). Nem véletlen talán, hogy a kutatásunkra éppen Csíkszentmihályi egyik alapgondolata világít rá legjobban, értelmezésünk szerint az élményteli flow-állapot a legadaptívabb módja a magasabb szintű élet megteremtésének (Csíkszentmihályi, 2001).

Csíkszentmihályi szerint az „áramlat” átélője annyira belemerül tevékenységébe, hogy az könnyeddé és spontánná válik, és a „tökéletes élmény” örömét nyújtja (Csíkszentmihályi, 2001). Ezért nevezi „flow”-nak (áramlatnak) ezt az élményt. Kutatásai alapján Csíkszentmihályi megállapítja, hogy amikor a képességek és a lehetőségek szintje egyensúlyba kerül, s ezáltal az unalom- és a szorongás-szint a minimum körüli értékre csökken, akkor a tudat komplexebbé válása által fejlődik leginkább a személyiség. Ennek az élménynek a mérhetőségét tette lehetővé az általa megalkotott „flow-teszt”, amely egyúttal az unalom és a szorongás-faktorok szintjének megállapítását is biztosította az 1,00-tól 5,00-ig terjedő skálán. Jelen értekezésben ennek tovább lépéseként az oktatásban a tanóra kereteinek mérésére alkottunk meg egy validált tesztet és ezt alkalmaztuk kutatásunk során.

A kutatásunk alanyaiként a felsőoktatási intézményekben tanult hallgatókat választottuk kötelező és szabadon választható óra keretében. Ezen tanórák alkalmával töltöttük ki a kérdőíveket egy-egy

tanórát követően. Ily módon az egyetemi korosztályi szinten, hagyományos-, és flow alapú élményelemekkel kiegészített tanórákat követően kitöltött kérdőívekből nyertük adatainkat, amelyeket klaszterelemzéseknek vetettünk alá.

3.1 Alkalmazott kutatási módszerek

A fent leírt folyamatban az alábbi alkalmazott kutatási módszereket lehet tételesen azonosítani:

3.1.1 Kérdőíves adatgyűjtés

A kutatásban részt vevő hallgatóktól az adatok begyűjtése az értekezés mellékletében található kérdőíveken keresztül zajlott.

3.1.2 Kvantitatív adatfeldolgozás

A kitöltött kérdőívek nyújtotta kvantitatív adatokat megfelelő statisztikai módszerekkel, manuális és számítógépes szoftverrel asszisztált klaszterelemzés útján dolgoztuk fel.

3.1.3 Kulcsszavas értékelések begyűjtése két tantárgy esetében

A fent tárgyalt kérdőíven keresztül lehetőség nyílt, hogy a tanórát a résztvevők kulcsszavak segítségével értékeljék.

3.1.4 Kvalitatív adatfeldolgozás

A megadott szavak nyújtotta kvalitatív adatokat tartalomelemzésnek vetettük alá.

3.1.5 Szakirodalmi áttekintés

Az oktatással, flow-val, kreativitással és pozitív pszichológiával és többszörös intelligenciával kapcsolatos hazai szakirodalom áttekintéséhez az intézményeink könyvtáraiban fellelhető szakkönyveken túl elsősorban a Google Scholar segítségével elérhető tanulmányokat tekintettük át. Igénybe vettük továbbá a MATARKA adatbázis szolgáltatásait az „oktatás”, „flow”, „kreativitás”, „pozitív pszichológia” és „élménypedagógia” címszavakat felhasználva a kereséshez. Az idegen nyelvű élményalapú tanulással kapcsolatos szakirodalom áttekintése a Google Scholar, valamint a teljes szöveges JSTOR és Science Direct adatbázisokban zajlott hasonló jellegű címszavas kereséssel („education”, „flow, experience”, „creativity”).

A „flow” irodalmának áttekintéséhez az elsődleges forrás Csíkszentmihályi Mihály munkásságának tanulmányozása. Ezen felül a hazai irodalomból a „flow”, illetve tágabb értelmében a szintén Csíkszentmihályi, valamint Martin E. P. Seligman által megalapozott pozitív pszichológia dedikált hazai kutatóhelyének, az ELTE PPK Pozitív Pszichológia Laboratórium munkatársainak (Oláh, 1999, 2004, 2010, 2012; Magyaródi 2016) publikációs tevékenységét vizsgáltuk meg, továbbá idézzük az empirikus flow-kutatás legnagyobb közös platformjának számító Európai Flow Kutatók Hálózatának (European Flow Researchers Network – EFRN) szerkesztett tanulmánykötetét (Harmat – Ørsted – Ullén – Wright – Sadlo, 2016).

3.2 A vizsgálati csoport

A kutatásban általunk ismeretlen egyetemisták vettek részt, különböző szakokról, különböző előképzettségekkel.

4 A habilitációs értekezés eredményei

Az értekezés tudományos célkitűzése a felsőoktatás mindennapjaiból fakadt: hogyan lehet a nap, mint nap zajló felsőoktatási tanórák által átadott, az azok során keletkező hallgatói élményeket felmérni, illetve bővíteni. Mindehhez a szerző először a nemzetközi és hazai szakirodalom elméleti alapvetéseit tekintette át, ismertette az olvasóval, majd bemutatásra kerültek a korábbi felmérések, elemzések.

Az értekezés célkitűzésének megfelelő kutatási hipotézisek megalapozásához egy más szerzők által már korábban is megpendített interdiszciplináris kapcsolat feltárása történt meg: az értekezés feltételezése szerint ugyanis a Csíkszentmihályi Mihály nevével fémjelzett pozitív pszichológiai kutatások, azon belül is az úgynevezett flow-jelenség felhasználása és beépítése az oktató előadói stílusába, továbbá a tanórák kereteibe jelentheti a kulcsot a tanórai élmény fokozására, elmélyítésére. Ennek megfelelően alkotta meg a szerző a flow alapú pedagógiai modellt (Dominek, 2022) és a hozzá tartozó mérőeszközt a Dominek-féle Tanulási Flow Kérdőívet (Dominek, 2023). Az értekezés ezáltal egy igazán innovatív kutatási program első lépcsőfokait valósította meg: az országban eddig nem létező, teljesen új módszertani eszköztár teoretikus alapokon nyugvó gyakorlati kidolgozását és empirikus vizsgálatát.

A kutatásban összesen 348 kutatási alany működött közre, akik flow pedagógiai modellel vagy anélkül, 2023-ban és 2024-ben különböző csoportokban és időpontokban vettek részt egyetemi tanórákon. A modell szerint összesen a kiválasztott saját tanórákkal együttesen 245 fő, míg modell nélkül 103 fő vett részt a felmérésben.

Az értekezés a fenti tanórákat az értekezés második fejezetében részletezett eszköztárral elemezte: a kutatás részét képezték a kérdőíves vizsgálatok és a tanórát követő kulcsszavak megadása, majd a megfelelő adatok kvalitatív és kvantitatív elemzése. Az értekezés során feltárt adatok alapján a hipotéziseinkre visszatérve az alábbiak írhatók le:

1.H: A felsőoktatási intézmények a flow alapú pedagógiai modell alapján kialakított tanórai vázlat szerint képesek flow tanulási élményt nyújtani a felsőoktatásban tanulóknak. Ezen hipotézisünk egyértelműen igazolódott, hiszen a fenti eredmények alapján még a szignifikancia is kimutatható az eredmények során. Tehát a flow alapú pedagógiai modell használata és az alapján összeállított tanóra során magasabb flow élmény érhető el a tanteremben. A modell használata nélkül nem mutatható ki a flow élmény.

2.H: A kreativitás tanórai alkalmazásával konstruktív tanulói környezet hozható létre, ami egy „olyan hely, ahol a tanulók együtt dolgozhatnak és segíthetik egymást, változatos eszközöket és információs forrásokat használva a tanulási célok elérésére és a problémamegoldó tevékenységekhez” (Wilson, 1995. 27.o). Ezen hipotézisünk is igazolódott, hiszen a fenti eredmények alapján, ha a

kiválasztott tanórákat vesszük figyelembe még a szignifikancia is kimutatható az eredmények során. A hallgatók által megadott szavak pedig a tanórák kreativitását, egyediségét vonják maguk után azzal, hogy közben a műveltség és a képességek is fejlesztésre kerülnek.

Fontos megemlíteni, hogy a hallgatói csoportok összes résztvevője kitöltötte az előzetesen összeállított, az értekezés mellékletében szereplő validált, innovatív és egyedi eredményként bemutatott kérdőívet, ugyanakkor a kulcsszavak megadására csak a kiválasztott tanórák hallgatóit kértük nem kötelező jelleggel, így nem az adott teljes hallgatói csoport, hanem csupán a kiválasztott tanórák résztvevői működött közre.

A kutatási eredmények részletes ismertetésére az értekezés ötödik és hatodik fejezetében kerül sor, fontos eredményként feltüntetve, hogy a flow alapú pedagógia modell használata mennyiben képes hallgatói élményt kiváltani.

Az értekezés amellett, hogy egyetemi környezethez dogozott ki új, a modern pszichológiai kutatásokhoz illeszkedő módszertannal operáló modellt, ezek gyakorlatba ültetésével és elemzésével sikeresen lépéseket is tett a tanórák élményt befolyásoló tényezők meghatározásában, továbbá egy új, innovatív és egyedülálló validált mérési eszközt is hozzárendelt a módszertanhoz. A bemutatott kutatási eredmények tükrében az is egyértelműen megállapítható, hogy a flow alapú pedagógia modellnek helye van az egyetemeken a tanórákon történő oktatás során.

5 Tézishez felhasznált szakirodalom

- Csíkszentmihályi, M. (2001): Flow – az áramlat – a tökéletes élmény pszichológiája. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Dominek, D. L (2022): On a Flow-based pedagogical model The emergence of experience and creativity in education Eruditio - Educatio 17 (3), 72–82.
- Dominek, D. L (2023): Dominek-féle Tanulási Flow Kérdőív. Belvedere Meridionale vol. 35 (3), 154–165.
- Harmat, L. – Ørsted, F. A. – Ullén, F. – Wright, J. – Sadlo, G. (2016): Flow experience: Empirical Research and Applicatoins. Springer, Basel.
- Józsa, K. – Székely, Gy: Kísérlet a kooperatív tanulás alkalmazására a matematika tanítása során. In: Magyar Pedagógia 2004, 104 (3), 339-362., Budapest
- Magyaródi, T. (2016): Az áramlat-élmény vizsgálata társas helyzetben (Doktori értekezés, ELTE PPK)
- Oláh, A. (1999): A tökéletes élmény megteremtését serkentő személyiségtényezők serdülőkorban. Iskolakultúra 1999/6–7.
- Oláh, A. (2004): Megküzdés és pszichológiai immunitás. In: Bevezetés a pszichológiába. Szerk. Pléh Csaba – Boross Otília. Budapest: Osiris Kiadó, 631–663.
- Oláh, A. (2005): Az optimális élmény mérésének lehetőségei: Egy új szituáció-specifikus Flow Kérdőív tesztkönyve. Budapest, HI PRESS

- Oláh, A. (2010): A pozitív pszichológia központi témáinak empirikus vizsgálata: A flow elektrofiziológiájától az érények tanulmányozásáig. In: Egyén és kultúra: a pszichológia válasza napjaink társadalmi kihívásaira. A Magyar Pszichológiai Társaság XIX. Országos tudományos nagygyűlésének konferenciakötete. Szerk. Vargha András. Budapest: Magyar Pszichológiai Társaság.
- Oláh, A. szerk. (2012): A pozitív pszichológia világa. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Wilson, A. (1995).Metaphors for instruction: Why we talk about learning environments? Education Technology,35 (5), 25–30

6 [A szerző témához kapcsolódó publikációi](#)

- Dominek, D. L. (2011): A Magyar- és a Bakonyi Természettudományi Múzeum. In: Kéri, K. (szerk.) Társadalmi nem és oktatás. Konferenciakötet, PTE BTK „Oktatás és társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola, Pécs
- Dominek, D. L (2017): Élményalapú tárlatvezetés. In: Kurta M. – Veres G. – Verók A. (szerk.): Múzeumandragógia és közösségszolgálat. Eger
- Dominek, D. L (2020): Flow, avagy játékos kommunikáció a múzeumokban. Szegedi Egyetemi Kiadó - Belvedere Meridionale, Szeged

- Dominek, D. L (2021a): Élményalapú környezeti nevelés a természettudományi múzeumokban. Szegedi Egyetemi Kiadó-Belvedere Meridionale
- Dominek, D. L (2021b): Creativity in higher education through the flow channel. In: Belvedere Meridionale 33 (4), 5-12.
- Dominek, D. L (2021c): A FLOW, mint a pozitív pszichológia jelenléte az oktatásban. Eruditio - Educatio, 16 (4), 72–82.
- Dominek, D. L – Ceglédi, Sz. (2021d): Alkoss–a találékonyság pszichológiája! Kreativitás mint képességvizsgálat a Tóth-féle kreativitás becselő skála segítségével a nemzeti közszolgálati egyetem hallgatóinak körében In: Magyar Pedagógia 121 (4), 395-407.
- Dominek, D. L (2022a): On a Flow-based pedagogical model The emergence of experience and creativity in education Eruditio - Educatio 17 (3), 72–82.
- Dominek, D. L – Barnucz, N. (2022b): The Educational Methodology of Flow at the University of Public Service, PRACTICE AND THEORY IN SYSTEMS OF EDUCATION 1: (17), 1-7.
- Dominek, D. L – Setényi, J. (2022c): A tehetségfogalom változásai és a tehetségazonosítás, BELVEDERE MERIDIONALE 34 (1), 146-157.
- Dominek, D. L (2023a): Dominek-féle Tanulási Flow Kérdőív. Belvedere Meridionale vol. 35 (3), 154–165.

- Dominek, D. L – Barnucz, N. – Uricska, E. – Christián, L. (2023b): Experiences of digital education from the students' perspective. In: Információs Társadalom 23 (2), 9-24.
- Dominek, D. L (2023c): Kulturális intézményekben mért flow-élmény egyetemisták körében In: Kultúra és közösség 14 (2), 51-58.
- Dominek, D. L – Uricska, E. – Czékmán, B. – Bujdosóné Dani, E. – Barnucz, N. (2023d): A digitális flow világa – Egy kísérlet első eredményei. In: Tudásmenedzsment 24 (2), 85-100
- Dominek, D.L. – Ceglédi, Sz. – Botos, V. – Barnucz N.: A többszörös intelligencia vizsgálata egy hazai felsőoktatási intézményben (benyújtva)
- Dominek, D. L – Demeter, M. – Ceglédi, Sz.: Flow Measurement in Cultural Institutions in the Framework of an Elective Subject at a Hungarian University, Journal of Museum Education (megjelenés alatt)